

BİR PANSLAVİZM ÇEŞİDİ OLARAK AUSTROSLAVİZM (1848-1849)

 Hakan DEMİR^a

Öz

Bu makalede 1848-1849 Devrimleri dönemi temel alınarak Habsburg Slavlarının federalizm ilkesi temelinde geliştirdikleri Austroslavizm düşüncesinin politik programı anlatılacaktır. Austroslavizm düşüncesi önce Çek düşünür ve politikacılar tarafından formüle edilmiştir. Austroslavizm düşüncesinin politik programı çerçevesinde; Orta Avrupa Slavlarının federal bir şekilde organize edilecek olan Habsburg Monarşisi içinde ayrı bir federe yönetim yapısı altında toplanmaları ve bu yapı sayesinde Alman ve Rus yayılmacılığına karşı kendilerini savunmaları amaçlanmıştır. Austroslavizm, çoğunlukla Habsburg İmparatorluğu dışında başka bir vatanları olmayan Çekler, Slovaklar, Slovenler ve Hırvatlar tarafından benimsenmiştir. Bu bağlamda Habsburg Monarşisi sınırları içinde yaşayan Polonyalılar, Sırp ve Ukraynalılar gibi diğer Slav uluslarının bu monarşinin dışında kendi ana vatanlarının olması ve kendi kurtuluşlarını ana vatanlarının bağımsızlığına bağlamaları nedeniyle bu üç ulus arasında Austroslavizm programı politik anlamda çok taraftar bulmamıştır. Austroslavizm programı genel olarak Çek, Hırvat, Slovak ve Sloven entelektüellerinin ve politikacılarının savunduğu bir düşünce olmuştur. Austroslavistler açısından en önemli öncelik kendi “küçük uluslarını” Alman ve Rus baskısına karşı savunmak ve kendi uluslarının uluslaşma süreçlerini (kon)federalleştirilmiş olan Habsburg devleti içinde sürdürebilmektir. Bu nedenle bu “küçük uluslar” kendi Orta Avrupa kavramlarını Austroslavizm düşüncesi çerçevesinde şekillendirmişlerdir. Çalışmada sırasıyla önce Alman düşünürlerin perspektifinde Orta Avrupa kavramının ne anlama geldiği açıklanırken daha sonra Habsburg Monarşisi Slavlarının geliştirdiği Austroslavizm düşüncesi ve politik programı incelenecektir. Bu kapsamda önce Austroslavizm programının geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan Çek düşünür František Palačky'nin görüşlerine yer verilecektir. Almanların ve Habsburg Slavlarının ortaya koydukları farklı Orta Avrupa kavramları; tarihsel bağlam içerisinde dönemin düşünür ve politikacılarının formüle ettikleri programlar çerçevesinde gösterilecektir.

Anahtar kelimeler: Rusya, Habsburg Monarşisi, Austroslavizm, Panславizm, federalizm, milliyetçilik.

^a Öğr. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi Araştırma Dekanlığı, Sakarya/Türkiye, hakand@sakarya.edu.tr

AUSTROSLAVISM AS ONE OF THE TYPES OF PANSLAVISM (1848-1849)

Abstract

In this article, the political program of the Austroslavism thought developed by the Habsburg Slavs based on the principle of federalism, which was important during the Revolution of 1848-1849, will be explained. The first people to come up with the idea of Austroslavism were Czech politicians and thinkers. Within the framework of Austroslavism's political program, the main goal was for Central European Slavs to unite under a separate federated administrative structure within the Habsburg Monarchy. This means that it had to be set up federally, and Central European Slavs would use this structure to protect themselves from German and Russian expansionism. Austroslavism was mostly adopted by Czechs, Slovaks, Slovenes, and Croats, who had no other country of origin than the Habsburg Empire. In this case, other Slavic countries, like the Poles, Serbs, and Ukrainians, who lived inside the Habsburg Monarchy but also had their own countries outside of it, tied their hopes for freedom to the independence of their countries. So, there wasn't much political support for the Austroslavism plan among these three countries. Most Czech, Croatian, Slovak, and Slovenian intellectuals and politicians have been in favor of the Austroslavism program. For the Austroslavists, the main aim was to protect their "small nation" from German and Russian oppression and to keep building their nation within the (con)federalized Habsburg state. Because of this, these "small nations" built their ideas about Central Europe around the ideas of Austroslavism. For this reason, these "small nations" have shaped their Central European concept within the framework of Austroslavism thought. In the study, firstly, what the concept of Central Europe means from the perspective of German thinkers will be explained, and then the thought and political program of Austroslavism developed by the Slavs of the Habsburg Monarchy will be examined. In this context, the views of the Czech thinker František Palačka, who played an important role in the development of the Austroslavism program, will be indicated first, and the different Central European concepts put forward by the Germans and the Habsburg Slavs will be shown.

Keywords: Russia, Habsburg Monarchy, Austroslavism, Pan Slavism, federalism, nationalism.

АВСТРОСЛАВИЗМ КАК ОДИН ИЗ ТИПОВ ПАНСЛАВИЗМА (1848-1849 ГГ.)

Аннотация

В этой статье рассматривается политическая программа автрославизма, разработанная габсбургскими славянами в соответствии с важнейшим для периода революций 1848–1849 гг. принципом федерализма. Идея автрославизма впервые была сформулирована чешскими мыслителями и политиками. В рамках политической программы автрославистская мысль предполагала, что центральноевропейские славяне составят отдельную административную структуру в рамках Габсбургской монархии, которая будет организована на федеративных началах. Через эту структуру славяне были бы защищены от немецкого и русского экспансионизма. Автрославизм был принят в основном чехами, словаками, словенцами и хорватами, у которых не было иной родины, кроме империи Габсбургов. Другие славянские народы, такие как поляки, сербы и украинцы, жившие в границах Габсбургской монархии, имели свою родину за пределами последней и связывали свое освобождение с ее независимостью. Поэтому программа автрославизма не нашла большой поддержки в политическом

смысле среди этих трех наций. Программу австрославизма обычно защищали чешские, хорватские, словацкие и словенские интеллектуалы и политики. Самым важным приоритетом для австрославистов была защита своей «малой нации» от немецкого и русского гнета, а также продолжение процессов национального строительства своей собственной нации в (кон)федеративном Габсбургском государстве. По этой причине данные «малые народы» сформировали свою центральноевропейскую концепцию в рамках мысли австрославизма. В исследовании, во-первых, объясняется, что означает понятие Центральной Европы с точки зрения немецких мыслителей. Во-вторых, рассматривается идея и политическая программа австрославизма, разработанная славянами Габсбургской монархии. В этом контексте анализируются взгляды чешского мыслителя Франтишека Палацкого, сыгравшего важную роль в разработке программы австрославизма, а также различные центральноевропейские концепции, выдвинутые немецкими и славянскими мыслителями и политиками того периода.

Ключевые слова: Россия, Габсбургская монархия, австрославизм, панславизм, федерализм, национализм.

Giriş

Bu makalede Habsburg Slavlarının 1848-1849 Devrimleri döneminde federalizm ilkesini temel alarak formüle ettikleri Austroslavizm düşüncesinin politik programı incelenecektir. Austroslavizm, Çek düşünürler ve politikacılar tarafından formüle edilmiştir. Bu düşüncenin hedefi, Orta Avrupa Slavlarının federal bir şekilde örgütlenecek olan Habsburg Monarşisi yapısı içinde kurulacak ayrı bir federe devlet altında toplanarak Alman ve Rus yayılcılığına karşı kendilerini savunmalarını sağlamaktır. Çalışma Austroslavizm düşüncesinin ortaya çıkışını, programını ve hedeflerini tarihsel bağlamı içinde açıklarken aynı zamanda bu düşüncenin Rus Panslavizminin karşıtı olduğu yönünde bir tez de ortaya koymaktadır. Bunun dışında Austroslavizm düşüncesi Habsburg Slavları açısından Büyük Almanya fikrine karşıt bir düşünce olarak da formüle edilmiştir çünkü Alman düşünürler arasında da Prusya ve Avusturya monarşilerinin bir araya getirilerek Büyük Almanya'nın kurulması hedefi epey bir taraftar toplamıştı. Böyle bir Büyük Almanya'nın kurulmasını Habsburg Slavları kendileri açısından bir tehdit olarak görüyorlardı. Çünkü böyle bir devletin ortaya çıkması; Habsburg Slavlarının Alman yönetimi altında Almanlaştırılması ve onların ulusal entegrasyon hareketlerinin yok edilmesi anlamına gelmekteydi. Alman tahakkümündeki büyük bir devletin yönetimi altında "küçük Habsburg Slav uluslarının" ulusal anlamda var olmaları imkânsız olarak kabul ediliyordu. Bu bağlamda çalışmada önce Alman düşünürlerin perspektifinde Orta Avrupa kavramının ne anlama geldiği belirtilecek ve Alman düşünürlerin 19. yüzyılın ilk yarısında Orta Avrupa konusunda nasıl bir program ortaya koydukları açıklanacaktır. Bu yapılırken dönemin iki Alman düşünürünün (Friedrich Freiherr von dem Knesebeck ve Friedrich von Gentz) fikirlerine yer verilecektir. Habsburg Slavları arasında kendilerinin Rus ve Alman yayılcılığına karşı güvenceye kavuşturulmaları amacıyla oluşturulan Austroslavizm programının ortaya çıkışında Çekler önemli bir rol oynamışlardır. Bu kapsamda özellikle Çek tarihçi ve politikacı František Palačký'nin görüşlerine yer

verilecektir çünkü Palačký Austroslavizm düşüncesinin politik programını ilk kez somut bir biçimde formüle eden kişidir. Onun politik anlamda formüle ettiği bu düşünce daha sonra Habsburg Slav uluslarının entelektüellerini ve politikacılarını etkilemiştir. Bu suretle onlar da Austroslavizm düşüncesini temel alarak Slavcılık fikrine dayanan kendi yerel politik programlarını inşa etmişlerdir. Sözelimi Habsburg Slavlarından olan Sloven ve Hırvatlar tüm Güney Slavların bir araya geleceği federal birliktelik temelindeki Yugoslavizm düşüncesini Austroslavizmi model alarak formüle etmişlerdir. Almanların ve Habsburg Slavlarının Orta Avrupa'yı nasıl tasavvur ettikleri ve politik anlamda nasıl bir Orta Avrupa yapısı istedikleri konusunda ortaya çıkan farklılıklar tarihsel bağlam içerisinde 19. yüzyılın düşünür ve politikacıların oluşturduğu programlar çerçevesinde gösterilirken aynı zamanda Rus Panslavizmi programının da bunlardan farklılığı belirtilmiş olunacaktır. Bu kapsamda ayrıca Polonya Panslavizmi düşüncesinin önemli bir düşünürü olan Şair Adam Mickiewicz'in görüşlerine yer verilecektir. Bu şekilde Austroslavizm programı açıklanırken tarihsel süreç içerisinde yekpâre ve tüm Slavların ulusal çıkarlarına hitap eden tek bir Panslavist programın bulunmadığı ve aslında farklı şekillere ve farklı politik programlara sahip birden fazla Panslavizm çeşidinin var olduğu gösterilecektir. Ancak yine de bu çalışmanın temel hedefi Habsburg Slavlarının politik bir program olarak formüle ettikleri Austroslavizm programını anlatmaktır. Bununla birlikte Habsburg, Polonya ve Rus Panslavizmlerinin birbirlerinden farklı ve karşıt politik programlara sahip oldukları belirtilecek ve farklı Panslavist programların aslında Slav uluslarının kendi ulusal milliyetçi programlarıyla uyumlaştırıldığı ve romantik tek bir Panslavist hareketten çok farklı politik çıkarlar çerçevesinde formüle edilmiş çeşitli Panslavist hareketlerin bulunduğu sonucuna ulaşılabacaktır.

1) 1848-1848 Devrimleri Döneminde Alman Politikası ve Alman Düşüncesinde Orta Avrupa Kavramı

1848-1849 Devrimleri dönemi Habsburg Monarşisi idaresi altındaki Slavlar açısından politik ve toplumsal anlamda önemli kırılma noktası yaratmıştır. Çünkü "bu küçük Slav ulusları" politik anlamdaki ilk milliyetçi programlarını bu dönemde ortaya koymuş ve tabiri caizse ulusal anlamda ilk kez politikleşmişlerdir. Viyana'dan yönetilen bu "küçük Slav uluslarının" entelektüelleri politik anlamda olmasa bile önce kültürel alanda yaptıkları çalışmalar yoluyla örneğin Çeklerin, Hırvatların, Slovenlerin ve Slovakların ulusal özgünlüğünü ortaya koymuşlardır. Kültürel alanda yapılmış olan bu çalışmalarda belirleyici olan asıl nokta, bu çalışmaların bir yeniden doğuş kavramını içinde barındırmalarıydı. Yani geçmişte de var oldukları düşünülen Slav ulusları uzunca bir süre büyük imparatorlukların yönetimi altında yaşadıkları için kendi ulusal kimliklerini unutmuşlardır. Fakat kültürel alanda yapılan çalışmalar bu ulusların yeniden kendi ulusal kimliklerini keşfetmelerini ve dolayısıyla bir ulusal uyanış yaşamalarını sağlamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Habsburg Monarşisi'nde etnik bakımdan Slav kökenli 7 ulus yaşamaktaydı. Bu uluslar sırasıyla Çekler, Slovenler, Slovaklar, Hırvatlar, Sırplar, Polonyalılar ve Ukraynalılardır. Bu son üçünün mensuplarının büyük bir bölümü için Avusturya Monarşisi tek vatan konumunda değildi. Çünkü Polonyalıların ve

Ukraynalıların çoğunluğu Rus hâkimiyeti altında yaşarken Sırp'ların önemli bir kısmı da Osmanlılar tarafından yönetilmekteydi. Dolayısıyla Çekler, Slovaklar, Hırvatlar ve Slovenlerin Habsburg Devleti dışında ayrı bir vatanları ya da idaresi altında yaşadıkları farklı devletler yoktu. Bu noktada Austroslavizm düşüncesinin öncelikle Çekler, Slovaklar, Hırvatlar ve Slovenler tarafından benimsendiğini vurgulamak gerekir. Çünkü "bu küçük Slav ulusları" kendi ulusal entegrasyonlarını ve ulusal sorunlarını ancak Habsburg İmparatorluğu yönetimi altında çözmek zorundaydılar. Ayrıca "bu küçük uluslar", bu imparatorluğa karşı ayaklanarak kendi başlarına bağımsız bir devlet kurabilmek için ne yeterli bir güce ne de sayıca büyük bir nüfusa sahiptiler. Bu dönemde Çeklerin nüfusu 4 milyon, Slovakların 1,7 milyon, Hırvatların 1,6 milyon, Slovenlerin ise 1 milyonun biraz üzerindeydi. Habsburg Monarşisi'nin toplam nüfusu ise 37 milyondur ve bunun 7 milyonunu Austro-Almanlar, 4,5 milyonunu ise Macarlar oluşturuyordu. Dinsel bakımdan ise Sloven, Çek ve Hırvatların %95'i Katolik idi. Slovaklar ise ağırlıklı Katolik olmakla birlikte Slovak nüfus içinde %25-30 oranında Protestan olan bir kesim de bulunmaktaydı.¹ Dolayısıyla Austroslavizm programını anlatmadan önce bu programı çoğunlukla benimseyen Çek, Hırvat, Slovak ve Sloven uluslarının yukarıda belirtilen koşulları dikkate alınmalıdır. Bu "küçük Slav ulusları" kendileri açısından en büyük tehlikeyi Almanya olarak görmekteydiler. Zira Alman entelektüelleri ve politikacıları arasında büyük bir Alman devletinin kurulması düşüncesi önemli bir rağbet görmeye başlamıştı. Böyle bir devletin kurulması ise "küçük Slav ulusları" açısından büyük bir tehlike anlamına geliyordu. Çünkü Slav düşünürler Büyük Almanya'nın kurulmasının kendilerinin asimile edilmesine yol açacağını düşünüyorlardı. Bu bağlamda özellikle Habsburg temelli Alman ve Slav bakışlarında farklı Orta Avrupa konseptlerinin tasavvur edildiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle 1848-1849 Devrimleri öncesinde bazı Alman düşünürlerin nasıl bir Orta Avrupa konsepti oluşturduklarına değinmek gereklidir.

Alman düşüncesinde Orta Avrupa kavramı; temel olarak bu bölgenin Alman kontrolünde bir federal ya da konfederal yapı altında düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bu bölgenin Alman kontrolünde olması önemliydi; çünkü bu şekilde Fransız Devriminin yaydığı düşüncelerin gücü azaltılmış olacak ve ayrıca Rus Çarlığı ve Panslavizminin etkisi de bertaraf edilecektir. Bu noktada Alman düşüncesi açısından Orta Avrupa ister federal isterse konfederal bir yapıda olsun önemli olan bu yapının Alman kontrolünde bulunmasıdır. Bu Alman düşüncesine karşıt bir biçimde ise Slav düşünürler; Orta Avrupa'nın "küçük ulusların" birlikteliği temelinde siyasi bakımdan (kon)federal biçimde örgütlenmesini ve böyle bir siyasi yapının Slav kontrolünde kalarak Almanya'nın Drang Nach Osten (Almanya'yı Orta ve Doğu Avrupa'nın Slav topraklarına genişletmek isteyen 19. yüzyıldaki Alman milliyetçi programı)² politikasının etkisinin sınırlandırılmasını amaçlamışlardır.

Alman düşüncesinde Orta Avrupa kavramının biçimlendirilmesi konusundaki en eski düşüncelerden birisini General Friedrich Freiherr von dem Knesebeck (1768-1848)

¹ Stanley Z. Pech, "The Nationalist Movement of Austrian Slav in 1848: A Comparative Sociological Profile", *Historie Sociale/Social History* (1976): 337.

² Vojta Beneš, *The Vanguard of the Drang Nach Osten* (Chicago, Illinois: Czechoslovak National Council of America, 1943), 7-8.

formüle etmiştir. Onun düşüncesindeki program şu şekildedir: Orta Avrupa Alman Devletleri Birliği, Avusturya ve İtalya'dan oluşmalı ve bunların oluşturduğu Orta Avrupa Britanya ile ittifak hâlinde olmalıdır. Böyle bir Orta Avrupa ile Fransa'nın sınırlandırılması mümkün olabilirken aynı zamanda Britanya aracılığıyla bir Fransa-Rusya ittifakı da engellenebilecekti. Bunun dışında Osmanlı Devleti ve İran ile oluşturulacak ittifaklar temelinde de Rusya'nın Doğu'daki etkisi sınırlandırılmış olacaktı. Aslında General Knesebeck, Prusya'nın güçlendirilmesini istemekte ve Rusya'yı en büyük düşman olarak görmekteydi. Ancak Rusya'nın Napolyon'un yenilmesindeki katkısı nedeniyle Knesebeck'in beklediği şekilde 1815 Viyana Kongresi'nde Rusya karşıtı bir koalisyonun kurulması mümkün olmadı.

Almanlar arasında kurulacak bir Alman Birliği'nde Prusya önderliğinin sınırlandırılması gerektiği yönünde bazı düşünceler de ortaya çıkmıştır. Bu konuda özellikle Habsburg İmparatorluğu Şansöyesi Klemens von Metternich'in (1773-1859) oluşturduğu Avrupa Uyum sistemi etkili oldu. Aslında Alman olmayan Avrupalı büyük güçlerin temel amacı Alman birleşmesinin gerçekleşmesini engellemektir. Özellikle Fransa ve Rusya böyle bir birliği istemiyorlardı. Zaten 1806'da Napolyon Alman Halkının Kutsal Roma İmparatorluğu adı verilen tarihi siyasi birliği ortadan kaldırmıştı. Böylece küçük Alman devletleri farklı hanedanlardan gelen çeşitli monarklar tarafından yönetilirken bunlar arasında Avusturya'nın başındaki Habsburglar ile Prusya'yı yöneten Hohenzollernler ön plana çıkmış ve bu iki hanedan Alman Birliği'nin savunuculuğunu yoğun bir biçimde yapmıştır.³ Metternich kendi Orta Avrupa kavramını Viyana merkezli bir biçimde oluşturmak amacındaydı. Onun hedefi Orta Avrupa'nın Viyana daha doğrusu Habsburglar tarafından yönetilmesini sağlamaktır. Knesebeck gibi Metternich de Kuzey İtalya, tarihi Habsburg toprakları ve diğer Alman devletleri tarafından oluşan ve federalizm temelinde örgütlenen ancak Habsburgların denetiminde olan bir Orta Avrupa kavramını savunuyordu. Metternich'in danışmanı Friedrich von Gentz (1764-1832) açısından bu birliğin federalizm çerçevesinde oluşturulması önemliydi çünkü bu şekilde Jakoben cumhuriyetçi Fransız merkezizetiğine karşı çıkılabildi. Muhafazakâr değerlerin korunması İmparator ve Kralların hakimiyetlerinin meşruiyetinin Tanrı'dan geldiği düşüncesinin sürdürülmesi gerekiyordu. Metternich ve danışmanı F. Gentz için Orta Avrupa Viyana'nın doğu yönündeki Landesstraße sokağında bitiyordu. Onlara göre bu sokaktan sonra doğudaki "karanlık barbar dünya" başlamaktaydı. Metternich açısından Habsburgların yönetimindeki Orta Avrupa Katolik Avrupa'nın İslamiyetten ve Rus Ortodoksluğundan korunması açısından da gerekiyordu. Ancak Metternich'in bu düşüncesi 1848-1849 Devrimleri döneminde başarısızlığa uğramıştır.⁴ Görüldüğü üzere Alman düşüncesinde temelde biri Prusya denetimini diğeri de Avusturya denetimini öne çıkaran ve bu yönde planlar ortaya koyan iki farklı Orta Avrupa kavramı ortaya çıkmıştır. Bu durum aslında Alman Birliği'nin gerçekleştirilmesi konusunda tarihsel olarak Habsburglar ve Hohenzollern hanedanları arasında ortaya çıkmış olan rekabetin de başlangıç noktasını oluşturmaktaydı.

³ James Hawes, *Kısa Almanya Tarihi*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 101-102.

⁴ Tihomir Cipek, "Mitteleuropa. Prilog Povijesti Germanski Ideja Srednje Europe do 1919. Godine", *Politička Misao: Časopis za Politologiju* 34/1 (1997): 159-160.

2) 1848-1849 Devrimleri Döneminde Austro Slavizm Düşüncesi ve Siyasi Programı

Slav Birliği düşüncesinde etkili olan en önemli düşünürlerden birisi Alman Johann Gottfried Herder'dir (1744-1803). Herder'in çalışmaları önemli Slavist düşünürler olan Ján Kollár ve Pavel Šafarik üzerinde etkili olmuştur. Bu iki düşünür aynı zamanda Habsburg Monarşisi içinde yaşayan Sloven ve Hırvat entelektüellerini de etkilemişlerdir. Herder kendi çalışmalarında Slavları övmüş ve onları geleceğin ulusu olarak kabul etmiştir. Bunun dışında Herder, Almanların Slavları denetim altına almasına rağmen Slavların kendi dillerini ve geleneklerini kaybetmediklerini ve dolayısıyla asimile olmadıklarını vurgulamıştır. Özellikle dil kriterini temel bir kriter olarak alan Herder dili bir ulusun ruhunu yansıtan en önemli unsur olarak kabul etmiştir. Herder'in Slavlar hakkındaki olumlu düşünceleri Austro Slavizm düşüncesinin ortaya çıkışında oldukça etkili olmuştur.⁵ Bu noktada Austro Slavizmin Rus Pan Slavizminden ayrıldığını söylemek mümkündür. Çünkü Rus Pan Slavizminde özgür olmayan Slav kardeşlerin Rusların öncülüğünde kurtarılması amacı belirgindir ve bu düşüncede aynı zamanda bir tür Rus Mesianizmi (Bu fikre göre Ruslar öncü ve kurtarıcı yani mesihanik bir ulustur) bulunmaktadır.⁶ Aslında Rus Pan Slavizmi Rus milliyetçiliği ve emperyalizmine hizmet edecek bir hareket olarak da görülmekteydi.⁷ Buna karşılık Austro Slavizm düşüncesinin ana hedefi Habsburg Monarşisi'nin varlığını sürdürmesi ve bu monarşinin birbirine eşit devletlerin ve ulusların politik bir birlikteliği hâline getirilmesidir.⁸

Austro Slavizm düşüncesinin formüle edilmesinde en etkili olan isim Çek tarihçi ve politikacı František Palacký'dir (1798-1876). Bir bilim ve kültür kurumu olan Matica Češka'yı kuran Palacký Çek Ulusal Müzesi'nin de yöneticiliğini yapmıştır. Palacký aynı zamanda Viyana'daki Reicsrath Meclisine vekil olarak seçilmiş ve Habsburg Monarşisi'nin Slav ulusların da varlığının doğal ve tarihi haklar temelinde tanındığı bir devletler ve uluslar birliği olarak yapılandırılmasını talep etmiştir. Palacký düşüncelerini ulusların yeniden doğuşu olarak adlandırılan süreçte yani 1848-1849 Devrimleri döneminde formüle etmiştir. Frankfurt'ta toplanan Büyük Alman Meclisinin tüm Almanların bir araya getirilmesi gerektiğini ilan etmesi Habsburg İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan "küçük Slav uluslarını" oldukça rahatsız etmiştir. Büyük Alman Meclisinin tüm Almanları bir araya toplama düşüncesine bir tepki olarak Palacký oluşturduğu Austro Slavizm düşüncesiyle yanıt vermiş ve Slav uluslarının dayanışma içinde bir araya gelerek Büyük Alman düşüncesine karşı çıkmaları gerektiğini belirtmiştir.⁹ Alman liberal-ulusal seçkinlerin yönlendirdiği Büyük Almanya düşüncesi 1848'de Reichstag Meclisinde gündeme alınmıştı. Büyük Almanya'nın kurulması durumunda Çek topraklarının da bu devlete katılmak zorunda kalacağını gören Palacký Frankfurt Meclisinin çalışmalarına

⁵ Vlasta Švoger, "Recepcija Herdera u Hrvatskome Narodnom Preporodu na Temelju Danice Ilirske", *Časopis za Suvremenu Povijest* 3 (1998): 464-469.

⁶ Joachim Diec, "Russian Pan Slavism and its Concept of Europe", *L'Europa dei nazionalisti: Prospettive storiche*, ed. Franco Angeli (2020), 116-117.

⁷ Mithat Aydın, "Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)'nda Pan Slavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü", *Bellefen* 69 (2005): 914.

⁸ Dragomir Džoić, "Austro Slavizam, Federalizam, Jugoslavizam Biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Narodne Stranke", *Pravni Vjesnik* 3-4 (1999): 401-402.

⁹ Tihomir, Cipek, "Ideja Srednje Europe František Palackog", *Časopis za Suvremenu Povijest* 36/2 (2004): 598-599.

katılmayı reddetmiştir. Onun önerdiği Austrolavizm programı, Batı'dan gelen Büyük Almanya kaynaklı tehlikeye ve aynı zamanda doğudan gelen ve Büyük Macaristan'ı kurmak isteyen Macar milliyetçiliğinin baskısına karşı küçük Slav uluslarının dayanışması gerekliliğine dayanan bir tutumu içermekteydi.¹⁰ Palacký'nin programının temelinde Slav uluslarındaki demokrasi düşüncesi, liberalizmi baz alan ulusal egemenlik düşüncesi ve doğal hukuk temelinde ulusların kendi bağımsız devletlerini kurmaları gerektiği düşüncesi bulunmaktaydı. Tüm bu düşünceler çerçevesinde Palacký açısından federalizm ilkesi oldukça önemliydi çünkü Palacký "küçük Slav uluslarının" federalleştirilmiş bir Habsburg Monarşisi'nde kendi federe devletlerine sahip olmaları gerektiğini öne sürmekteydi.¹¹ Palacký'nin bu düşünceleri aynı zamanda Sloven ve Hırvat entelektüelleri ve politikacıları da politik anlamda etkilemiş ve onların kendi Yugoslavizm (Güney Slav Uluslarının Birliği) düşüncelerini geliştirmelerine neden olmuştur. Palacký bu noktada özellikle mensubu olduğu Çek ulusunun hiçbir zaman Almanlar gibi göçebe ve fetihçi bir ulus olmadığını tersine saldırgan olmayan barışçıl bir ulus olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle Çekleri merkeze oturtan bir Austroslavizm düşüncesini formüle eden Palacký savunduğu bu programla Çeklerin kendi özgün demokrasi geleneklerine geri dönmeleri gerektiğini de vaaz etmiştir. Slav uluslarının federalizm temelinde yapılandırılmış Habsburg Monarşisi'nde bir araya getirilmesi gerektiğini savunan Palacký, aslında benzer bir politik programı savunan Alman federalizm düşüncesine de karşı çıkmış oluyordu. Çünkü Alman düşüncesine göre federalizm temelinde örgütlenecek olan Orta Avrupa'nın Alman kontrolünde olması gerekmektedir. Bu bağlamda Palacký'nin Avusturya ve Habsburg Monarşisi karşıtı olmadığını vurgulamak önemlidir. Tersine bu monarşinin ulusların ve devletlerin eşitliği temelinde varlığını sürdürmesi gerektiğini savunmaktadır. Austroslavizm düşüncesinin belirgin olan tarafı da budur; yani Habsburg Monarşisi'nin yıkılması değil onun federalizm çerçevesinde yeniden örgütlenerek varlığını devam ettirmesi gerektiği savunulmuştur. Hatta Austroslavistlerin temel sloganı "bir Habsburg Monarşisi olmasa bile biz Slavlar onu yeniden kurmak zorundayız" şeklinde formüle edilmiştir.

Belirtildiği üzere Habsburg Slavlarının temel korkusu Büyük Alman Devleti'nin kurulması ve bu devletin "küçük Slav uluslarını" asimile etmesiydi. Zaten Frankfurt'ta toplanan Büyük Alman Meclisi de Habsburgların dolayısıyla Viyana'nın etkinliğinin ortadan kaldırılmasını istiyordu. Bu nedenle Palacký Almanya'nın ve Habsburg Monarşisi'nin ayrı devletler olarak varlıklarını sürdürmeleri gerektiğine inanmıştır. Ancak ortak çıkarların meydana çıkması durumunda bunların arasında bir gümrük birliğinin kurulabileceğini de belirtmiştir.¹² Aslında Palacký sadece Habsburg Monarşisi'nin bir vatandaşı olarak kalmak istemektedir. Austroslavizm düşüncesi çerçevesinde Çekler kendi temsilcilerini Frankfurt'taki Büyük Alman Meclisine değil Viyana'daki Habsburg Meclisine göndermek istiyorlardı. Batı Slavlarının (Çekler, Hırvatlar, Slovaklar ve Slovenler) Habsburg Monarşisi'ne olan bu bağlılıkları onların Rus ve Macar emperyalizmlerine karşı duydukları korkudan da kaynaklanmaktaydı.

¹⁰ Cipek, "Ideja Srednje Europe", 600.

¹¹ Cipek, "Ideja Srednje Europe", 601.

¹² Cipek, "Ideja Srednje Europe", 602-603.

Palacký'nın geliştirdiği bu Austroslavizm düşüncesinde Rusya'dan duyulan korku ve Slav uluslarının eşitliğinin garanti edildiği bir Habsburg Monarşisi'ne olan bağlılık açıkça görülmektedir. Böyle bir Habsburg Devleti aynı zamanda "küçük Slav uluslarını" Alman Drang Nach Osten politikasına karşı da koruyacaktır. Bu "küçük Slav uluslarının" federalleştirilmiş Habsburg Monarşisi'nde kendi siyasi birimlerine sahip olmalarının tarihi haklar (Bu ulusların geçmişte de bir devlete sahip oldukları ve şimdi yeniden sahip olmaları gerektiği düşüncesi üzerinden vurgulanan haklar) ve doğal hukuk (Doğal olarak var olan, her şeyin üzerinde ve her zaman ve her yerde geçerliliğe sahip hukuk) temelinde gerçekleştirilmesi istenmiştir.

František Palacký, Austroslavizm programını 25 Şubat 1848'de Kromeriž'de toplanan Avusturya Parlamentosu oturumunda ilan etti. Bu programın Habsburg Monarşisi içinde yaşayan tüm Slavların ve hatta Romenlerin ulusal beklentilerini karşılayacağını düşünüyordu. Bu bağlamda Palacký Habsburg Monarşisi'nin Alman Avusturyası, Çekya, Polonya, İliya ve İtalyan topraklarından oluşan otonom birimlere ayrılmasını istiyordu. Reichsrat Meclisinde temsil edilmeyen bölgeleri de Güney Slav toprakları, Macar toprakları ve Ulah (Romen) toprakları şeklinde ayırmıştı. Burada Palacký'nin Alman Avusturyası olarak belirttiği otonom bölgeyi de kendi içinde Štajerska, Koroška, Slazburg, Alman Tirolu ve Voralberg ile Alman Çekyası, Moravya ve Silezya olmak üzere iki bölüme ayırdığını belirtmek gerekir. Slovakya'yı ise Macaristan'a dâhil etmiştir. Palacký'nin Çekya toprakları içinde yaşayan Almanları (Südet Almanları) ayrı bir siyasi birim çerçevesinde değil de Çekya sınırları içinde düşündüğünü vurgulamak gerekir. Bu noktada Palacký'nin Çekya sınırları içinde ayrı bir Alman siyasi biriminin kurulmasını istemeyerek aynı zamanda Çek ulusal çıkarlarını da ön planda tuttuğunu söyleyebiliriz. Yani genel ulusal ilke önceliğinden vazgeçip Çek ulusal önceliklerine daha fazla önem vermiştir. Palacký, Habsburg sınırları içinde üçüncü otonom birim olmasını istediği Polonya topraklarının içine ise Galiçya, Krakov, Bukavina ve Karpatlardaki Macar Rutenyasını dahil etmektedir. Dördüncü otonom birim olarak belirttiği İliya topraklarına Slovenya'yı dahil etmekteydi ki bunun içine Sloven Štajerska, Kranjska, Koroško bölgeleri ile İstria girmektedir. İtalyan otonomi birimi altına ise İtalyan Tirolu, Lombardiya ve Venedik'i dâhil etmektedir. Onun belirttiği Güney Slav otonom bölgesinde de Hırvatistan, Dalmaçya, Slavonya ve Voyvodina bölgeleri yer almaktadır. Kurulmasını istediği yedinci otonom bölgeye Macaristan ve ağırlıklı olarak Macarların yaşadığı Sedmogorja bölgesini dahil etmektedir. Sekinci otonom bölgesinde ise Ulah bölgeleri yer almaktadır.¹³

Palacký'nin belirttiği bu bölgeleri ve yaptığı ayrımları ulusal kritere göre belirlemek oldukça güçtür. Zira buralarda karışık bir biçimde çeşitli uluslar birlikte yaşamaktadırlar. Zaten bu ulusların kim olduğu tanımının yapılması da zordur. Ancak Palacký açısından önemli olan Habsburg Monarşisi'nin federal bir yapıya dönüştürülmesidir. Bu bağlamda Viyana Sarayı'nın merkezi kontrol eden bir güç olarak dışişleri, kara ordusu ve donanma, devlet finans sistemi, ticaret ve ulaşım ile ilgilenmesi ve hukuk sisteminin de monarşi genelinde tek tipleştirilmesi gerekmektedir. Palacký, belirlenen ortak idari alanların kurulacak bakanlıklar düzeyinde yönetilmesini planlarken diğer icra alanlarının ise

¹³ Cipek, "Ideja Srednje Europe", 604.

otonom ya da federe birimlerin yönetimine bırakılması gerektiğini düşünmektedir. Bu otonom birimlerin ayrıca kendi parlamentolarına ve özyönetim birimlerine sahip olmaları gerekiyordu. Her otonom birimin başında bir bakan bulunmalı ve bu bakan da Viyana'daki İmparatorluk bakanı ile eşit olmalıydı. Federe birimler kendi hükümetlerini oluşturmalı ve bu hükümetler kendi yönetimleri kapsamına giren konularla ilgilenmeliydiler. İmparatorluk kapsamında 7 bakanlık kurulmalıydı ve bunlar şu topraklar için geçerli olmalıydı: Alman, Çekoslovak, Polonya-Rusin, Macar, Romen, Güney Slav ve İtalyan toprakları. Palacký bu dönemde ortaya koyduğu bu programı daha sonra 1865 yılında geliştirmiştir. Her birimin kendi parlamentosuna sahip olmasıyla birlikte ortak bir Reichsrat Parlamentosunun da bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bunu belirtmese de bu parlamentonun iki kanattan oluşmasını istemekteydi. Birinci kanat mecliste monarşinin tüm vatandaşları temsil edilirken ikinci kanat meclis ise bölge meclisi şeklinde olmalıydı. Burada 7 federe birimden gelen temsilciler yer almalıydı. Palacký konsensüs ilkesine önem vermiştir. Bu şekilde aslında konfederalizme de bir geçiş yapmış oluyordu.¹⁴

František Palacký'nin oluşturduğu Austroslavizm programına tezat biçimdeki fikirlere sahip olan Polonya Slavizmi düşüncesinden de bu noktada bahsetmek gerekir. 1815 Viyana Kongresi'nden sonra Polonyalılar arasında Slavcılık düşüncesi yayılmaya başlamıştır. Polonyalıların büyük çoğunluğu Rusya'nın egemenliği altında yaşadığı için Polonya milliyetçiliğinin bu dönemdeki temel hedefi Moskova yönetimi altında otonom siyasi bir birim kurmaktır. Aslında Polonya milliyetçileri Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından en son 1795 yılında paylaşılan topraklarının tekrar bir araya getirilmesini ve bağımsız bir Polonya devletinin yeniden kurulmasını istemekteydiler.¹⁵ Bu bakımdan Polonya milliyetçileri; Çek, Hırvat, Sloven ve Slovak milliyetçilerden farklı olarak Habsburg Monarşisi'nin siyasi yapısının değiştirilerek bütünlüğünü koruması gerektiğine dayanan Austroslavizm düşüncesine karşı bir sempati beslemiyorlardı. Polonyalılar açısından yukarıda da belirtildiği gibi eski Polonya devletinin bağımsızlığının yeniden kazanılması en önemli konuydu. Ancak bir Polonya Slavizmi düşüncesi de oluşturulmuştu ve bu konuda Polonyalı Şair Adam Mickiewicz'in önemli bir rolü bulunmaktadır. Adam Mickiewicz aynı zamanda Polonya romantizminin en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Mickiewicz, 1848-1849 Devrimleri döneminde özellikle Hırvatların devrimci bir potansiyele sahip olduklarını düşünerek onların Habsburg Monarşisi karşıtı bir tavır takınacaklarına inanıyordu. Onun düşüncesine göre Orta Avrupa devrim dönemindeki değişimlerin ana merkezi olmalıydı. Mickiewicz, Polonya topraklarını Prusya ve Rusya ile paylaşmış olan Avusturya'nın en zayıf halka olduğunu düşünmekteydi. Ona göre İtalyanların Avusturya karşıtı hareketi Habsburg Monarşisi'nin de sonunu getirecekti. Habsburgların sonunun gelmesi ise bağımsız Polonya'nın yeniden kurulmasının yolunu açacaktı. Bu nedenle Mickiewicz İtalya'da bir lejyonun oluşturulması hazırlıklarına başlamış ve bu lejyonun da en kısa sürede bir Slav lejyonuna dönüşeceğini düşünmüştür. Aslında Mickiewicz 1848-1849 Devrimleri döneminde

¹⁴ Cipek, "Ideja Srednje Europe", 605-606.

¹⁵ Hakan Demir, "Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan "Načertanije" Planı (1840-1844)", *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 2/1 (2013): 278-279.

Balkanlarda gerçekten Avusturya karşıtı bir cephe oluşturacağına inanıyordu.¹⁶ Mickiewicz aynı zamanda Batı Slavlarının Ruslara karşı birleşerek karşı çıkmasını da istiyor ve kuzeyin zalim diktatörüne yani Rusya'ya karşı bir savunma seddi oluşturarak medeniyetin, hürriyetin düşmanı olan barbarlara asla yol vermemeleri gerektiğini belirtiyordu.¹⁷ Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Polonya'nın bağımsızlığının ve toprak birliğinin yeniden kazanılmasının önündeki engellerden biri olarak Habsburg İmparatorluğu da görülmekteydi. Fakat görüldüğü üzere Avusturya Slavları (özellikle Çekler, Hırvatlar, Slovaklar ve Slovenler) Polonyalılar gibi Habsburg Monarşisi'nin yıkılmasını değil onun politik bakımdan dönüştürülerek federalleştirilmesini istiyorlardı. Bu şekilde dönüşecek olan monarşi Habsburg Slavlarının Alman ve Rus emperyalizmlerine karşı direnmesini sağlayan bir kalkan rolü üstlenebilecekti. Dolayısıyla Habsburg Slavlarının ulusal çıkarları monarşisinin yıkılmasından yana değildi ve bu bakımdan Polonyalı Şair Adam Mickiewicz'in beklediği şekilde bir politika da izlemiyorlardı. Aslında 1848-1849 Devrimleri döneminde Slavlar kendi ulusal hedefleri doğrultusunda politik olarak birbirlerine tezat olan programları savunmaktaydılar.

Sonuç

Orta Avrupa Slavlarının politik bir program çerçevesinde formüle ettikleri Austro Slavizm düşüncesi temelde federalizm ilkesine dayanmış ve Habsburg Monarşisi'nin onu oluşturan ulusların talepleri çerçevesinde federalleştirilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda Orta Avrupa'daki Slav entelektüellerinin ortaya attığı Austro Slavizm düşüncesi romantik bir düşünce olmaktan çok Habsburg Monarşisi'nin siyasi bir biçimde dönüştürülerek bu monarşinin Orta Avrupa Slavları için Alman ve Rus emperyalist hedeflerine karşı bir korunak olmasını amaçlanmıştır. Dolayısıyla Orta Avrupa Slavlarının geliştirdiği Austro Slavizm fikri Rus Pan Slavizminden farklı bir fikir olup aslında Rus yayılcılığına karşı bir tepkiyi de içinde barındırmaktadır. Austro Slavizm, Habsburg Slavları arasında potansiyel bir iş birliğinin kurulabilmesinin yolunu açmış yani Habsburg Monarşisi'nin varlığının korunmasına dayalı politikanın 1848 Devrimleri döneminde Habsburg Slavları tarafından izlenmesini sağlamıştır. Monarşinin korunması politikasıyla birlikte Habsburg Slavları kendi milliyetçi programlarını bu devletin yapısı içerisinde geliştirip kendi ulusal gelişimlerini gerçekleştirme platformunu bulabilmişlerdir. Zaten bu monarşinin yıkılması demek "bu küçük ulusların" yaşadığı toprakların Almanya ve Rusya tarafından paylaşılması demektir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu başka koşullar bağlamında ancak 1918 yılında yıkılmıştır.

Beyanname:

- 1. Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 2. Katkı Oranı Beyanı:** Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.
- 3. Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

¹⁶ Jerzy Fiecko, "Central Europe In Mickiewicz's Thought And Deed During The European Revolution (1848-1849). The Croatian Troops", *Pannonia: Časopis za Humanističke Znanosti* 2/1-2 (2018): 47-48.

¹⁷ Hans Kohn, *Pan Slavizm ve Rus Milliyetçiliği*, çev. Ağah Oktay Güner (İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, 2007), 71.

Declarations:

- 1. Ethics approval:** Not applicable.
- 2. Author contribution:** The author declares no one has contributed to the article.
- 3. Competing interests:** The author declares no competing interests.

KAYNAKÇA

- Aydın, Mithat. "Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)'nda Panslavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü." *Bellekten* 69 (2005): 913-936.
- Beneš, Vojta. *The Vanguard of the "Drang Nach Osten*. Chicago, Illinois: Czechoslovak National Council of America, 1943.
- Cipek, Tihomir. "Ideja Srednje Europe František Palackog." *Časopis za Suvremenu Povijest* 36/2 (2004): 597-607.
- Cipek, Tihomir. "Mitteleuropa. Prilog Povijesti Germanski Ideja Srednje Europe do 1919. Godine." *Politička Misao: Časopis za Politologiju* 34/1 (1997): 154-166.
- Demir, Hakan. "Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan "Načertanije" Planı (1840-1844)." *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 2/1 (2013): 271-310.
- Demir, Hakan. "Hırvat Politikacı Stjepan Radić'in (Kon)Federal Orta Avrupa Programı." *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 4/1 (2015): 19-40.
- Diec, Joachim. "Russian Panslavizm and its Concept of Europe." *L'Europa dei nazionalisti: Prospettive storiche*. Ed. Franco Angeli (2020): 113-124.
- Džoić, Dragomir. "Austroslavizam, Federalizam, Jugoslavizam Biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Narodne Stranke." *Pravni Vjesnik* 3/4 (1999): 401-417.
- Eberhardt, Piotr. "Polski Panslawizm Jako Idea Geopolityczna." *Przeгляд Geopolityczny* Tom 7 (2014): 61-84.
- Fiecko, Jerzy. "Central Europe In Mickiewicz's Thought And Deed During The European Revolution (1848-1849). The Croatian Troops." *Pannonia: Časopis za Humanističke Znanosti* 2/1-2 (2018): 45-58.
- Fulbrook, Mary. *Almanya'nın Kısa Tarihi*. Çev. Sabri Gürses. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, 2011.
- Gangó, Gábor. "1848-1849 in Hungary." *Hungarian Studies* 15/1 (2001): 39-47.
- Hawes, James. *Kısa Almanya Tarihi*. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Hroch, Miroslav. *Avrupa'da Milli Uyanış*. Çev. Ayşe Özdemir. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Kohn, Hans. *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*. Çev. Ağâh Oktay Güner. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Markus, Tomislav. "Federalizm i Konfederalizam u Tekstovima Slavenskog Juga 1848.-1850." *Povijesni Prilozi* 13/13 (1994): 111-137.
- Markus, Tomislav. "Mađarski Nacionalizam i Hrvatska Politika 1848.-1849." *Časopis za Suvremenu Povijest* 29/1 (1997): 41-66.
- Pech, Stanley Z. "The Nationalist Movement of Austrian Slav in 1848: A Comparative Sociological Profile." *Historie Sociale/Social History* (1976): 336-356.

řvoger, Vlasta. "Recepcija Herdera u Hrvatskome Narodnom Preporodu na Temelju Danice Ilirske." *asopis za Suvremenu Povijest* 3 (1998): 455-478.

